

Schyssta kläder - vägen ur fattigdom för Lesotho?

Inledning

Lesotho är ett av världens fattigaste länder. Arbetslösheten är drygt 60 % och var tredje vuxen person är HIV- smittad. Medelåldern i landet uppskattas till 34 år. Textilindustrin är i dag är den största arbetsgivaren i Lesotho och många människor är helt beroende av den lilla inkomst de får från sina jobb inom denna sektor. Detta får till följd att minimilönerna kan hållas mycket låga och att de knappt går att leva på.

Med denna bakgrund reste vi, under en vecka i juli 2006, till Lesotho som deltagare i Röda Korsets folkhögskolas kurs *Rättvis handel*. Vi ville undersöka betydelsen av textilindustrin i landet och på vilket vis den bidrar till landets utveckling. Inom textilindustrin hade vi hört talas om etiska initiativ som vi också ville studera. Ett annat syfte med vår studie var att vi ville följa upp situationen i Lesotho ett och ett halvt år efter att Multifiberavtalet fasades ut, vilket fick till följd att flera fabriker stängdes.

Under en mycket intensiv vecka fick vi bland annat möta två textilarbetarfack, arbetare och ledning på olika fabriker, tjänstemän med ansvar för textilindustrin, en representant för en frivilligorganisation, en parlamentsledamot samt företrädare för exportrådet. Dessa möten och intervjuer ligger till grund för vår rapport.

Lesotho– en bakgrund

Lesotho är ett litet bergsrike beläget i södra Afrika, helt omringat av Sydafrika. Det är till ytan lika stort som Belgien och har ca två miljoner invånare. Lesotho blev självständigt från Storbritannien 1966. Landet är en monarki med en turbulent historia. Under 90-talet präglades landet av militärstyre, våldsamma protester och militäruppror vilket ledde till ett intensivt och blodigt ingripande från Sydafrika och Botswana. Sedan dess har konstitutionella reformer återställt den politiska stabiliteten och år 2002 genomfördes ett lugnt parlamentsval i landet. Trots det relativt lugna politiska tillståndet klassas Lesotho som ett av världens fattigaste länder, med en medellivslängd på 34 år och där cirka 30 procent av befolkningen uppskattas smittade av HIV/AIDS. (www.cia.gov, 2006-09-22)

Lesothos textilindustri etablerades under tidigt 1980-tal då många entreprenörer som var verksamma i Sydafrika tvingades söka nya produktionsbaser för att undvika sanktionerna som USA och många europeiska marknader infört mot Sydafrika till följd av apartheidsystemet. Lesotho National Development Corporation (LNDC), en statlig organisation som arbetar för ett bättre investeringsklimat i Lesotho, tog tillfället i akt och erbjöd investerare förmånliga avtal vid etablering i landet. General System of Preference (GSP) som landet åtnjöt med USA, Kanada och icke-EU europeiska länder, samt Lomékonventionen (övergick till Cotonouavtalet år 2000) som innebar tullfri tillgång till EU-marknader, bidrog ytterligare till att göra Lesotho intressant för utländska investerare.

Majoriteten av de textilföretag som kom till Lesotho var från Sydostasien, främst från Taiwan och Kina. Ovan nämnda fördelar med Lesotho var viktiga faktorer för att få utländska investerare, men det som verkligen fick igång textilindustrin i landet var tecknandet av ett alldeles särskilt avtal med USA. År 2000 undertecknades the Africa Growth and Opportunity Act (AGO), avtalet innebar att Lesotho (och andra länder i södra Afrika) kunde exportera kläder tull- och avgiftsfritt till USA.

Multifiberavtalet

Multifiberavtalet (MFA) var ett handelsavtal som introducerades 1972 och som reglerade handeln med textil inom WTO. Avtalet innebar att varje land var tilldelas en viss maxkvot för hur mycket kläder man fick exportera. Enligt en överenskommelse som slöts 1994 skulle detta avtal fasas ut vid årsskiftet 2004/2005 för att öka frihandeln av tekovaror.

(www.renaker.org, 2006-09-29)

MFA medförde att produktionen i t.ex. Kina och Indien inte låg på den nivå den kunde ligga, istället fördelades produktionen på en rad olika länder som på så sätt fick möjligheten att få en ekonomisk utveckling. I Lesotho fick MFA en stor effekt först runt år 2000 i och med att AGOA-avtalet slöts och gav landet möjlighet att tullfritt exportera varor till USA. Detta ledde till att antalet anställda i textilindustrin som legat på cirka 20 000 steg till lite över 50 000.

Konsekvenserna av att MFA fasades ut var att länder som Kina och Indien fick en större marknadsandel av tekovaror eftersom de länge haft kapacitet att producera mer än vad de varit tillåtna att göra under MFA. Huvudanledningen till dessa länders produktionskapacitet är tillgången på billig arbetskraft som håller nere produktionskostnaderna. Kina och Indiens produktionsökning skedde på bekostnad av mindre producentländer som t ex Lesotho och Bangladesh. Textilindustrin i Lesotho minskade kraftigt och de anställda inom textilindustrin i Lesotho minskade från lite över 50000 till under 40000 efter 2005. Flera fabriker stängde sin verksamhet och många anställda förlorade sina jobb. Vissa arbetare fick aldrig ut sina löner.

AGOA

AGOA-avtalet (African Growth and Opportunity Act) som slöts år 2000 syftar till att införa tullfrihet på den amerikanska marknaden för afrikanska produkter. AGOA innebär nya och generösare villkor för de, i dagsläget 37 av staterna söder om Sahara, som ingår i avtalet. I utbyte mot de generösare villkoren ställer USA minimikrav på det enskilda landet när det gäller tullbestämmelser, inriktningen på den ekonomiska politiken och respekt för mänskliga rättigheter. Från början var det tänkt att AGOA skulle försvinna 2008 men 2004 beslutade det amerikanska representanthuset att förlänga AGOA. Avtalet gäller nu i ytterligare tio år, till 2015. (<http://www.agoa.info/>, 2006-09-30)

Lesotho klassas som ett MUL-land (minst utvecklat land) och därför ställdes fram till år 2004 inga krav på att Lesotho skulle använda material från sitt eget land eller från regionen (länder söder om Sahara). Nya regler i AGOA-avtalet innebär dock att Lesotho från och med år 2007 måste använda textil från landet eller från andra länder i södra Afrika för att få fortsätta exportera sina produkter tull- och avgiftsfritt till USA. Lesotho har redan idag påbörjat omställningen, men det innebär dock vissa problem då textil från Asien oftast är billigare än textil från södra Afrikaregionen.

Kritik som riktats mot AGOA handlar främst om att USA:s handelspolitik inte är inriktad på att ge stöd till ekonomisk utveckling i Afrika söder om Sahara, utan mer om att skaffa tillgång till potentiella marknader. AGOA har också kritiserats från både textilproducenter i USA som får konkurrens, och från underbetalda arbetare i Afrika vars fackliga organisering hotas.

Det som först och främst drar de i huvudsak taiwanesiska investerarna är AGOA. En annan orsak är de förmånliga skattesatser man erbjuds av den Basothiska staten. Man vill betala så lite skatt som möjligt och är inte intresserade av att investera i t ex infrastruktur. Fabriker ger sysselsättning i Lesotho, men inte nödvändigtvis skatteintäkter. I Lesotho ser regeringen få alternativ till AGOA. För dem är arbetstillfällena, även de med löner som inte går att leva på,

bättre än arbetslöshet.

EU och Lesotho

Handeln mellan EU och Lesotho regleras i dag i det omdiskuterade Cotonouavtalet. Cotonouavtalet undertecknades i juni 2000 och efterträder Lomékonventionen som ett handels- och biståndsavtal mellan EU och AVS-länderna (Afrika, Västindien och Stilla havsområdet). Syftet med avtalet är att inrätta en ny ram för samarbetet mellan AVS-länderna och EU som ska främja och påskynda AVS-staternas ekonomiska, sociala och kulturella utveckling för att därigenom bidra till fred och säkerhet och till främjandet av en stabil och demokratisk politisk miljö. (<http://europa.eu/>, 2006-09-30)

Fram till år 2008 gäller dock samma handelsregler som gällde under Lomékonventionen. Detta beror på att EU erhållit ett undantag vid beslut i WTO:s ministermöte i Doha i november 2001. Detta ger EU fortsatt möjlighet att ge preferensbehandling för varor från AVS-länderna.

Inom ramen för Cotonouavtalet ska AVS-länderna uppmuntras att ingå regionala partnerskapsavtal med varandra, något som kallas för Regional Economic Partnership Agreement (REPA). Syftet med dessa regionala frihandelsavtal är att främja regional liberalisering och ökad handel inom en region. Det är dock upp till AVS-länderna själva att definiera vilka regionala grupperingar som ska förhandla med EU om REPA:s. REPA:s innebär också att AVS-länderna successivt öppnar sina marknader för EU:s export. Tanken är att avtalen ska träda i kraft senast år 2008 och sedan implementeras under en övergångsperiod. (www.kommerskollegium.se, 2006-10-01)

Aktörer inom textilindustrin i Lesotho

LNDC – Lesotho National Development Corporation

LNDC är en parastatlig institution som bland annat har ansvar för utländska investerare. LNDC har ett nära samarbete med industrier i Lesotho som nyttjar deras mark och fabriksskal. LNDC har dock generellt sett ingen kontakt med de företag som man själva inte varit med att få dit, som ligger på privatägd mark. Det ligger också på LNDC:s bord att informera nya utländska investerare om Lesothos lagar och medla om konflikt uppstår mellan arbetsgivare och arbetstagare. Vid en konflikt kan alla arbetare komma till LNDC. Även arbetare som inte är med i facket har möjlighet få sin sak prövad i DDP (arbetsdomstolen).

LTEA – Lesotho Textile Exporters Association

LTFA är ett så kallat exportråd som företräder de företag som tillverkar textilprodukter i Lesotho och exporterar till utlandet.

LECAWU – Lesotho Clothing and Allied Workers Union

LECAWU är det näst största av Lesothos fem textilarbetarfack. LECAWU har cirka 5000 medlemmar på åtta av de i dagsläget 52 textilfabrikerna som etablerats i Lesotho.

FAWU - Factory Workers Union

FAWU bildades i maj 2003 efter en strid inom LECAWU och är i dag det största textilarbetarfacket med cirka 10000 medlemmar. FAWU och LECAWU är mycket oense om varför splittringen uppstod och hur man ska kunna samarbeta. Båda facken är dock medvetna om att situationen inte är till gagn för arbetarna.

Schysta kläder – vägen ur fattigdom för Lesotho?. Rapport från studieresa till södra Afrika

ComMark Trust

ComMark Trust är en icke statlig- organisation som verkar för att minska fattigdom. Man jobbar med tre huvudsektorer: textil, turism och jordbruk. ComMark grundades 2003 med finansiell hjälp av Englands Department for International Development (DFID). Mycket av deras arbete ligger i att samarbeta med regering, aktörer inom industrier och företag.

Precious Garments (Pty) Ltd

Precious Garments är en av de större textilfabrikerna i Lesotho och grundades 1999 och har i dagsläget cirka 7000 anställda. Textilfabriken ligger liksom de flesta andra fabriker i huvudstaden Maseru. Precious Garment exporterar huvudsakligen till USA (98%), men också till Kanada och EU. Förhållandet till LECAWU är mycket bra. De två största kunderna är GAP och Levis.

Clothing Zone Knitwear

Clothing Zone Knitwear är en liten textilfabrik med 60 anställda. Fabriken ligger i Butha Buthe, i en av de fattigaste delarna av Lesotho där arbetslösheten ligger på omkring 80 procent. Fabriken har nu varit igång i snart tre år och för tillfället är det irländska klädförtalet Edun den enda kunden.

Textilindustrin i Lesotho

Idag antas AGOA vara det som enskilt bidragit allra mest till den explosionsartade tillväxten av textilindustrin i Lesotho. Mellan 1999 och 2005 ökade klädesexporten från \$100 miljoner till \$460 miljoner, dvs. en årlig tillväxt på över 50 procent (MFA Forum, 2005). I dagsläget är ca 33 stora företag verksamma inom textilsektorn i Lesotho och hela industrin uppskattas uppgå till \$296 miljoner. Produktionen av denimprodukter, dvs. jeanskläder, (över två miljoner per månad) är den ledande i Afrika och Lesotho kallas allmänt för "the denim capital of Africa". Den absoluta majoriteten av detta och all annan textil exporteras till USA. De tre huvudsakliga köparna är Gap Inc., Levis och Sears. Endast Gap står för 35 procent av Lesothos totala textilexport. En tredjedel av all textilhandel som sker genom AGOA är med Lesotho. (www.ComMark.com, 06-09-22)

Fram till för bara några år sedan var uppemot 300 000 basothos (benämning på människor från Lesotho), huvudsakligen män, sysselsatta i de sydafrikanska gruvorna. Idag har antalet arbetare i Sydafrika sjunkit till ca 40-50 000 (Global Development Solutions, LLC™). Istället uppgår textilindustrin i Lesotho till ca 20 procent av totala BNP och utgör mer än 70 procent av landets export. Textilindustrin har blivit den sektor som sysselsätter flest arbetare i Lesotho, mellan 40-55 000 (MFA Forum, 2005). De anställda på fabrikerna är oftast unga kvinnor, vanligen sådana som kommer från landsbygden till städerna i jakt på arbete. Arbetslösheten i landet är extremt hög och ligger generellt runt 60 procent och uppgår på vissa ställen till 80 procent. Textilindustrin är därför av central vikt för sysselsättningen och ekonomin i Lesotho.

Trots AGOA är den globala konkurrensen om investerare stenhård. För att locka till sig utländska investerare erbjuder därför Lesothos regering flera olika förmåner. När vi träffar Justice Tsukulu, manager of employees and industrial relations på LNDC listar han några av dessa förmåner: LNDC bistår investerarna med byggnader (uppför fabriksskal), koncessioner, med mera. Det är bra och lugna arbetsförhållanden, sällan strejker och lönerna är jämfört med Sydafrika och Botswana låga.

Schysta kläder – vägen ur fattigdom för Lesotho?. Rapport från studieresa till södra Afrika

Vid senare samtal med generalsekreterare Billy Macaefa på FAWU ger han en något mer negativ bild av regeringens investerarvänliga klimat:

- billig arbetskraft som lätt exploateras, inga verkligt starka lagar som skyddar svag arbetarklass
- det finns ingen pension, inga arbetslöshetskassor
- investerarna betalar låga skatter och låga hyror
- investerarna anses som väldigt viktiga personer som när som helst kan bryta mot lagen

Allt detta som underlättar företagens etablering i landet leder, förutom till exploitation av arbetarna, samtidigt till en väldigt ojämn relation mellan regeringen och företagen. Företagen behöver inte investera i Lesotho utan kan föra tillbaka alla pengar de tjänat i Lesotho till Asien. De faktiska vinsterna från produktionen kommer därmed inte folket i landet till del.

Trots den snabba tillväxten av textilindustrin under de senaste decennierna i Lesotho har dock inte produktionsformerna följt med i utvecklingen. Fortfarande består 100 procent av industrin av så kallade "cut, make and trim" (CMT), där Lesothos bidrag i produktionskedjan uteslutande utgörs av arbetskraft. Detta sätter Lesotho i ett väldigt instabilt ekonomiskt läge med hög beroendegrad av externa faktorer (möjligheten att importera textil, priset, mm.). Det pågår i dag en diskussion bland de olika aktörerna inom textilindustrin i Lesotho hur landet ska kunna utvidga sin industrisektor så att den inte uteslutande består av textilproduktion.

Ett annat högst reellt problem relaterat till Lesothos textilindustri är vattenbrist. Investeringar, huvudsakligen från Taiwan, har till största del utgjorts av fabriker med mycket intensiv vattenförbrukning. Det krävs ordentliga faciliteter för att rena vatten, och egentligen skulle varje textilfabrik ha en egen reningsanläggning. Detta är dock långt ifrån verklighet idag. Avfallsvattnet från färgningen av denimplagg (jeanstillverkning) sk. "Blue rivers" samt det extremt giftiga vattnet från färgningen av t-shirts släpps ofta ut orenat. Dessa floder rinner i många fall genom de ikringliggande samhällena där människor och deras boskap lever. Lesotho saknar dock vatten i stor utsträckning då mycket av deras vattenresurser säljs till Sydafrika. Dessutom har regeringen inte ekonomi till att uppföra reningsanläggningar till varje fabrik vilket i praktiken innebär att företagen måste finansiera dessa själva. Regeringen befävar att sådana krav skulle skrämja bort de utländska investerarna. Det finns därmed en uppenbar risk att AGOA försvårar Lesothos vattenbrist. (Gibbs, A and Gibbs, T A *Water Supply and Pollution Crisis in Lesotho's Textile Factories: The Problems of Footloose Investment*).

Arbetarna

Parallellt med våra besök hos olika representanter från näringslivet, regeringen, exportorganisationen, NGO:s och så vidare, fick vi också möjlighet att träffa och prata med några av alla dom som arbetar i Lesothos textilfabriker. Deras åsikter och uppfattningar om sin egen situation borde naturligtvis ligga till grund för förändringsarbetet. Det problem som 100 % av de tillfrågade ansåg vara störst var den låga lönen. Minimallönen för en textilarbetare ligger på 643 sek/mån medan en levnadslön borde ligga runt 900-1500 sek/mån. De låga lönerna leder till att arbetarna måste jobba mycket övertid och tvingar även in många i skuldfällor.

Vidare var det höga arbetstempot något som upprörde många arbetare. Vid stora orders är pressen på effektivitet och högt produktionstempo väldigt stor. Med undermåliga säkerhetsföreskrifter och dålig eller obefintlig skyddsutrustning framkallas på så vis många skador. Att anmäla sig sjuk kan emellertid vara detsamma som att säga upp sig. Utanför fabrikerna ringlar sig varje dag köerna långa av arbetsvilliga människor. Det är således

Schysta kläder – vägen ur fattigdom för Lesotho?. Rapport från studieresa till södra Afrika mycket lätt för fabriksledningen att ta in tillfällig arbetskraft utan att ta något socialt ansvar för dessa människor.

Ett annat problem som många påpekade var den utbredda rasismen som de (i de flesta fall) asiatiska supervisors och/eller fabriksägarna riktar mot de basothiska arbetarna. Många arbetare vittnade om att de regelbundet blir utsatta för nedsättande ord, svordomar och ibland slag.

Uppfattningen om facken, vad de gjorde och kunde göra för arbetarna, varierade bland dem vi pratade med. Många menade att facken bara bråkade och inte bidrog med något positivt överhuvudtaget, medan andra ansåg att det var värt de tio kronorna per månad det kostar att vara med i facket. Det var emellertid tydligt att många arbetare i dagsläget inte ser fördelarna med att organisera sig fackligt. De som vågar ta upp eventuella problem direkt med ledningen gör det och övriga jobbar på utan att reda ut någonting alls. Många arbetare uttryckte att de var tacksamma för att alls ha ett jobb med tanke på den extremt höga arbetslösheten som råder i Lesotho. Hur långt kan företagen och fabriksledningen utnyttja arbetarnas utsatthet?

Vad är etiska kläder?

För att det skall vara meningsfullt att diskutera etisk klädindustri så är det viktigt att definiera begreppet *etiska kläder*. Vi väljer här att redovisa två aktörers ståndpunkter vad gäller etisk kläd tillverkning. Den första är Rena Kläder (Clean Clothes Campaign) som är en internationell icke- statlig organisation. Den andra är det irländska klädföretaget Edun marknadsför sig själva som ett etiskt modealternativ. Vi hade förmånen att i Lesotho besöka en av de fabriker Edun använder för att tillverka sina kläder.

Rena Kläder

Den mest kända aktören i Sverige, som verkar för en mer etisk klädestillverkning, är Rena Kläder. Rena Kläder är en nätverksorganisation som drivs av tio organisationer som bland andra Röda Korsets Ungdomsförbund och LO-TCO Biståndsnämnd. Det viktigaste krav som Rena Kläder ställer på tillverkningen är att det råder fri organisationsrätt på fabrikena. På det sättet får arbetarna möjlighet att själva påverka sin situation. (<http://www.renaklader.org/index.php?articleId=139>)

Edun

Edun är enligt deras egen beskrivning ett socialt medvetet klädesföretag. Den sociala medvetenheten består i att man gör personliga besök på de fabriker som man använder för att producera kläder. Edun trycker främst på att verksamheten skall investera i det lokala samhället och att verksamheten skall erbjuda varaktiga arbetstillfällen. (<http://www.edun.ie/about.asp>)

Clothing Zone Knitwear

En av de fabriker där Edun har valt att tillverka sina kläder är Clothing Zone Knitwear (CZK) i staden Butha Buthe belägen ca 100 km norr om huvudstaden Maseru. CZK är stadens enda textilfabrik och tillika stadens största arbetsgivare med 60 anställda, detta får sägas vara anmärkningsvärt i en stad med 100 000 invånare. Trots stadens stolta historia som det självständiga Lesothos vagga och att man i närområdet hittar en stor del av landets el och vattentillgångar så är man idag marginaliserade. Thabang Kholumos, personalansvarig på CZK, uppskattning av arbetslösheten i staden ligger runt 80 procent jämfört med 60 procent i huvudstaden Maseru (Intervju med Thabang Kholumo, Personalansvarig Clothing Zone Knitwear).

Schysta kläder – vägen ur fattigdom för Lesotho?. Rapport från studieresa till södra Afrika

Clothing Zone Knitwear, ett etiskt alternativ?

De argument Thabang Kholomoulo och Satheesh Balan (indisk fabriksmanager på CZK) främst framhåller som den etiska aspekten av att Edun placerar sin produktion på deras fabrik är framförallt två. För det första så menar man att Edun inte har några ekonomiska incitament att placera produktionen i Butha Buthe i förhållande till Maseru. Huvudstaden är utrustad med en betydligt bättre infrastruktur och har en avsevärt större tillgång på anställningsbar arbetskraft. Hade Edun inte haft etiska incitament för ögonen hade de enligt fabriksledningen på CZK lagt produktionen i någon av de många fabriker i Maseru. Betydelsen av CZK:s verksamhet i Butha Buthe är stor då fabriken för närvarande är stadens överlägset största arbetsgivare.

Den andra aspekten man lyfter fram är att de som är anställda på fabriken har heltidsanställningar. I Maseru så är ofta industriområdena fyllda av folk som söker timjobb på fabriker. Det kan handla om tre timmars jobb att lasta av en lastbil. Dessa arbeten är naturligtvis sämre betalda än de fasta anställningarna och innebär ingen form av trygghet.

Det vi ur vårt perspektiv såg som en stor skillnad med förhållanden i Maseru och Butha Buthe var öppenheten. Fabriksledningen på CZK var lättillgänglig och säkerhetsfaciliteterna var i jämförelse med Maseru mycket liberala vilket också stärkte intrycket av en öppen arbetsplats.

I samtal med Hildha Masabatane Sebatane, arbetare på CZK så framkom att hon även hade arbetat på en annan textilfabrik i grannstaden Maputsoe. I jämförelse så tycker Hildha att CZK är en överlägset bättre arbetsgivare. Hildha framhåller framförallt öppenheten och en lägre stressnivå.

Vi fann även aspekter som ur ett etiskt perspektiv går att ifrågasätta. När vi i samtal med arbetarna på fabriken och också fabriksledningen pratade om fackföreningsaktiviteten så var svaren från bägge håll liktydigt. De två stora fackföreningarna ägnar sig bara åt politik och smutskastning av varandra, de fyller helt enkelt ingen funktion för arbetarna.

Den största oron på det ombyggda bryggeriet som nu inhyser CZK är att de skall få återuppleva det produktionsuppehåll man drabbades av mellan december 2005 och maj 2006. När de fick uppdraget att tillverka en provkollektion för Eduns räkning så anställdes 120 personer. När uppdraget var slutfört i december så dröjde det sex månader innan en ny order från Edun kom in. De 120 anställda friställdes och stod utan försörjning. I maj kunde så 60 personer nyanställas. Denna incident kan vara svår att få ihop med Eduns uttalade ambition att erbjuda *varaktiga arbetstillfällen*.

Ett etiskt initiativ – ALAFA

I maj 2006 lanserades *Apparel Lesotho Alliance to Fight AIDS* eller ALAFA. Bakom initiativet står ComMark Trust som är en organisation bekostad av den statliga brittiska utvecklingsorganisationen DFID (Department For International Development). ComMarks syfte är att stärka och marknadsföra industrier i södra Afrika inom tre områden: textil, turism och jordbruk (<http://www.commark.org>).

ALAFA är ett multiaktörsinitiativ där fackföreningar, företagsföreningar, utländska köpare, icke- statliga och statliga organisationer medverkar. Bland de medverkande märks förutom ComMark även bland andra Levi's, LECAWU (den äldsta fackföreningen), LTEA (textil-exportörernas förening) och Edun.

ALFA är tänkt som ett komplement till regeringens befintliga AIDS-bekämpningsinsatser och alltså inte en ersättning av de samma. Projektet är uppdelat i två delar, prevention och bekämpning. Man tror till exempel att man genom en testfrekvens på 75% skulle kunna upptäcka 22 275 HIV- smittade. Om man vidare satte 4455 av dessa på medicinering skulle man kunna minska dödligheten med 1850 personer/ år.

För att få stöd från privata företag så är man mån om att sälja projektet vilket kan väcka känslor. Ett av säljargumenten är att företagen förlorar sin *utbildningsinvestering*. Vidare säljer man in ALFA genom att försäkra att ett företag som satsar pengar i projektet får använda det i sin marknadsföring. (Colvin, Mark, Lemmon, Genieve and Naidoo, Julian ”ALFA- A private sector response to HIV and AIDS in Lesotho”)

Man kan undra om dessa *säljargument* är nödvändiga. Efter att ha träffat ordföranden i LTEA så är det ett faktum att man inte tycker att AIDS är arbetarnas största problem. Man väljer istället att fokusera på arbetarnas påstådda slöseri och bristande arbetsmoral. Ändå satsar alltså LTEA pengar i detta projekt som man utifrån vårt samtal kan ifrågasätta om man hade gjort utan dessa PR- mässiga argument (Intervju med Jennifer Chen, ordförande LTEA, 14/7 2006).

Sammanfattande diskussion

Lesotho är mycket beroende av textilindustrin, inte minst med tanke på att det är den största arbetsgivaren i landet. Huruvida detta är bra eller dåligt kan man diskutera. Å ena sidan är det bra att utländska investerare etablerar sig i Lesotho och skapar dessa jobb men i och med att de flesta företag är utlandsägda hamnar inte vinsterna i Lesotho. Detta får till följd att den ekonomiska utvecklingen i Lesotho hämmas.

På grund av den höga arbetslösheten och att det inte finns någon annan stor industri i Lesotho kan lönerna pressas och hållas mycket låga. Trots att den billiga arbetskraften varit Lesotho konkurrensfördel ligger ändå lönerna i Lesotho, i jämförelse med flera asiatiska länder, högre och hotet om att flytta industrin till Asien är därför ständigt närvarande. Detta medför att arbetarnas rättigheter i textilindustrin blir än mer sårbar. Att konkurrera med billig arbetskraft är knappast en hållbar lösning för ett land och försvårar möjligheterna för Lesotho att utvecklas.

Ett annat stort problem för arbetarna på textilfabrikerna är att det finns flera rivaliserande fackföreningar, vilket knappast gör läget bättre. Maktkampen mellan facken och deras oförmåga att samarbeta skapar förvirring och irritation vilket på sikt leder till att fackens legitimitet urholkas. Det får till följd att arbetarnas gemensamma röst marginaliseras och kampen för att förbättra arbetarnas rättigheter går på sparlåga.

Det är de låga lönerna, som inte går att leva på, som ständigt återkommer när vi har pratat med arbetare om vad de ser som det största problemet med textilindustrin i dag. De låga lönerna leder bland annat till att man i princip tvingas till övertidsarbete. Det andra stora problemet som många nämner är att så många är smittade av HIV/aids. Men detta har dock en del företag tagit tag i och börjat erbjuda sina arbetare sjukvård.

Textilindustrin i Lesotho är mycket beroende av de olika handelsavtal som reglerar textilhandeln. Utan AGOA är det många som vi talat med som tror att textilindustrin inte kommer att överleva. Utfasandet av MFA bidrog också efter årsskiftet 2004/2005 till att

Schysta kläder – vägen ur fattigdom för Lesotho?. Rapport från studieresa till södra Afrika

många arbetare förlorade jobbet och att osäkerheten för textilindustrins framtid i Lesotho ökade. Situationen har dock stabiliserats och jobben har återvänt. Problemet av att vara beroende av dessa handelsavtal kvarstår dock och i längden kommer det att bli svårt för Lesotho att konkurrera med framförallt Kina och Indien. EU har ännu så länge haft en ganska stängd marknad och har genom undantag i WTO lyckats bevara sin ställning gentemot Afrika.

Är etisk textilindustri framtiden för Lesotho? Det är en svår fråga att svara på. Med en ökad konsumentmedvetenhet då efterfrågan på schysst tillverkade kläder ökar kan kanske svaret på frågan bli ja. Man får dock inte glömma att de flesta länder som industrialiserats har börjat med textiltillverkning vilket sedan lett till en ökad utveckling i dessa länder då dessa kunnat gå vidare och utöka sin industri. Att tvinga Lesotho att endast syssla med textilindustri där vinsterna går till utländska ägare kommer troligtvis inte att leda utveckling. Landet måste få möjlighet att diversifiera sin industri för att inte bli alltför beroende av omvärlden. Etisk textiltillverkning är ett sätt att uppmärksamma Lesotho internationellt vilket förhoppningsvis kan leda till fortsatt handel och samarbete inom andra områden.

Författare: Staffan Mälstam, Lina Hällström, Charlie Aronsson och Ami Bernéus